

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.5

DOI 10.32782/2523-4269-2023-83-67-74

Баймуратов Михайло Олександрович,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права,
заслужений діяч науки і техніки України, академік Української академії наук

(Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-1070>

Кофман Борис Якович,

доктор юридичних наук, старший дослідник,
заслужений юрист України, професор кафедри права

(Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8121-5190>

ЄВРОПЕЙСЬКЕ МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО: ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПАРАМЕТРАЛЬНО-НОМЕНОЛОГІЧНИХ ЗАСАД

У статті досліджуються параметрально-номенологічні засади становлення й розвитку європейського муніципального права як органічного складника європейського права. Доводиться, що інститут місцевого самоврядування відповідає всім аспектам європейського права як елемент уособлення загальної європейської спадщини, що й у сучасному світі відіграє основоположну роль і має конститувальне значення у формуванні, існуванні, функціонуванні й удосконаленні демократичної правової державності й інституційно-управлінський прояв у посиленні та поглибленні інтеграційної взаємодії держав-членів європейської спільноти (ЄС, СЄ, ОБСЄ, НАТО тощо), а тому є важливою частиною європейського правового порядку й, ба більше, об'єктивує, детермінує та інтенсифікує процеси інституціоналізації європейського муніципального права.

Проведений системний аналіз настанов і тенденцій ролі й значення місцевого самоврядування в рамках об'єднаної Європи дає можливість констатувати, що саме вони фактично формують предметно-об'єктну основу муніципального права, що, по-перше, володіє не тільки національним, а й потужним міжнародно-правовим складником, у тому числі й на регіональному – європейському – рівні, по-друге, формує один із найважливіших складових елементів формування міжнародного європейського муніципального права як галузі європейського права та, своєю чергою, підгалузі міжнародного муніципального права.

Стверджується, що міжнародно-правове супроводження й забезпечення місцевого самоврядування в межах європейського правового простору базується на міжнародному договірному праві, у межах якого проходить інтенсивна нормопроектна й нормотворча діяльність міжнародних європейських міждержавних і міжурядових організацій інтеграційного характеру (ЄС, СЄ, ОБСЄ, НАТО тощо) та їх структурних або допоміжних інституцій, а також міжнародних неурядових організацій, що є важливими елементами загальноєвропейського громадянського суспільства, щодо розробки проєктів міжнародних угод і прийняття міжнародно-правових договорів про-

фільної спрямованості, тобто міжнародних угод, предметом яких є легалізація, регламентація, регулювання муніципально-правових відносин у вигляді закріплення або їх принципових засад, або відповідних конкретних організаційних та організаційно-правових форм взаємодії територіальної громади, органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами муніципального й конституційного права патримоніальної держави з міжнародними органами публічної влади (включаючи муніципальні або державні, а також їх асоціації), з іншими суб'єктами права зарубіжних країн, включаючи їх підприємницькі, банкові й інші комерційні та некомерційні структури. Причому наведені принципи або форми сформульовано у вигляді конкретних міжнародно-правових зобов'язань держав у сфері становлення й визнання, нормативної регламентації, розвитку й удосконалення інституту локальної демократії на своїй території, включаючи їх нормативно-правове супроводження, забезпечення, а також передбачаючи можливості здійснення міжнародного конвенційного контролю. У зв'язку з цим класифіковано та проаналізовано відносно широке коло договорів, що можна зарахувати до міжнародних муніципально-правових угод, які входять до європейського права.

Ключові слова: територіальна громада, місцеве самоврядування, муніципалітети, міжнародне європейське договірне право, європейське муніципальне право.

Постановка проблеми. Становлення й розвиток сучасного європейського права як регіонально-глобального полісемічного явища, зокрема як:

а) яскравого свідчення наявності єдиної історичної спадщини в розвитку європейської цивілізації, що базується на досягненнях Стародавньої Еллади, Риму, епосі Відродження, засадах Магдебурзького права й інших ідеалах муніципалізму, демократичних гаслах буржуазних революцій і глибокого усвідомлення антивоєнного дискурсу (*історичний аспект – авт.*);

б) феноменології безумовного визнання пріоритету природних прав людини в їх первинному існуванні, телеологічному спрямуванні, повсякденному функціонуванні та стратегічному значенні над правами держави, яка, своєю чергою, повинна їх визнавати, легалізувати, дотримуватися, сприяти їх реалізації, охороняти, захищати, а також гарантувати їх виконання, ба більше, усемірно їх деталізувати й конкретизувати через посилення своєї колективної нормопроектної та нормотворчої діяльності з метою їх перспективної реалізації, охорони, захисту, реалізації (*природно-натуралістичний аспект – авт.*);

в) відображення єдиних чи загальних підходів до організації повсякденної життєдіяльності в умовах державної організації й локального існування в умовах місцевого самоврядування в межах територіальної людської спільноти (територіальної громади (далі – ТГ)) в умовах повсякденності, що мають у тому числі й нормативне вимірювання (*екзистенційно-повсякденний аспект – авт.*);

г) наявності загальних інтересів людей у повсякденному житті, що кристалізуються у формування загальних атитюдів (поведінкових настанов) і габітусів (практичних форм життєдіяльності), що мають й правове вимірювання (*поведінково-діяльнісний аспект – авт.*);

г) єдиних телеологічних домінант для посилення єдності держав і їх народів і з метою подальшого сумісного розвитку й вирішення його загальних завдань (*телеологічний аспект – авт.*);

д) відображення відповідних конституційних цінностей, що виникли на основі визнання, легалізації й легітимації пріоритету прав і свобод людини над правами держави (*гуманістично-аксіологічний аспект – авт.*);

е) запровадження демократичних механізмів формування й регулярного оновлення, а також здійснення публічної влади (*політико-аксіологічний аспект – авт.*);

є) сукупності відповідних систем правових норм, що регулюють сфери інтеграційної взаємодії держав-членів європейської родини народів на різних рівнях її існування й функціонування (Рада Європи (далі – РЄ)),

Європейський Союз (далі – ЄС), ОБСЄ, НАТО тощо) (*нормативний аспект – авт.*);

ж) сукупності різних джерел права (актів, договорів, конвенцій, хартій, резолюцій для РЄ, ОБСЄ і НАТО; установчих договорів («первинне законодавство»), міжнародних (додаткових) угод з міжнародними організаціями й іншими країнами, регламентів, директив, рекомендацій і висновків («вторинне законодавство» для ЄС) (*джерелознавчий аспект – авт.*);

з) інституційної феноменології, що демонструє створення загальних управлінських структур, які здійснюють загальне керівництво визначеними договірним шляхом сфер співробітництва, взаємодії та зближення держав, їх органів, народів, громад, конкретних людей (*управлінський аспект – авт.*);

и) прояву формування та наявності єдиних духовно-ідеологічних засад, що виявляються у функціонуванні єдиних поведінково-діяльнісних настанов, які, по-перше, сформували відповідні індивідуальні, групові, колективні (включаючи й міждержавний рівень – *авт.*) форми свідомості; по-друге, базуються на сумісно визнаних рольових позиціях особистості, суспільства й держави, по-третє, знайшли своє нормативне вимірювання та формалізацію вже у вигляді індивідуальної, групових, колективних (включаючи й міждержавний рівень – *авт.*) форм правосвідомості (*аспект формування феноменології «свідомість/правосвідомість» – авт.*);

і) потужної феноменології, що на основі індивідуальної, групових, колективних (включаючи й міждержавний рівень – *авт.*) форм правосвідомості сформувала й запустила в дію відповідні до них форми індивідуальної, групових, колективних (включаючи й міждержавний рівень – *авт.*) психології, що обумовлюють синхронні дії щодо реалізації наведених вище духовних, ідеологічних, управлінських, нормативних, матеріальних, технологічних настанов (*психологічний аспект – авт.*) тощо, свідчать про глибоку органічну схожість і єдність народів Європи причому як в історично-онтологічному, так і в сучасно-перспективному розумінні й значенні.

Усім наведеним аспектам органічно відповідає інститут місцевого самоврядування, що є елементом загальної європейської спадщини, який у сучасному світі відіграє основоположну роль і має конститувальне значення у формуванні, існуванні, функціонуванні й удосконаленні демократичної правової державності та інституційно-управлінський прояв у посиленні й поглибленні інтеграційної взаємодії держав-членів європейської спільноти (ЄС, СЄ, ОБСЄ, НАТО тощо), а

тому є важливою частиною європейського правового порядку [1, с. 15], ба більше, об'єктивує, детермінує та інтенсифікує процеси інституціоналізації європейського муніципального права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба зазначити, що процеси нормування, нормативізації, нормативного супроводження й забезпечення муніципальної діяльності на теренах об'єднаної Європи вперше вивчив вітчизняний дослідник, професор М.О. Баймуратов у процесі дослідження ним проблематики міжнародного співробітництва споріднених міст (кандидатська дисертація, 1993 рік) [2] і проблематики становлення системи міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування України із зарубіжними партнерами (докторська дисертація, 1996 рік) [3]. Актуальні питання становлення міжнародної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування України в умовах європейської інтеграції досліджували М.М. Баймуратов, Ю.О. Волошин, С.В. Папаяні, Є.О. Пожидаєв, О.В. Приєшкіна та ін., але висунення доктринального концепту про формування європейського муніципального права належить авторам статті.

Мета статті – дослідити й проаналізувати параметрально-номенологічні засади ідентифікації європейського муніципального права.

Виклад основного матеріалу. Наведений вище висновок, що інститут місцевого самоврядування а) є елементом загальної європейської спадщини, б) відіграє у сучасному світі основоположну роль і має конституційно-значення у формуванні, існуванні, функціонуванні й удосконаленні демократичної правової державності, в) здійснює інституційно-управлінський вплив на посилення й поглиблення інтеграційної взаємодії держав-членів європейської спільноти (ЄС, СС, ОБСЄ, НАТО тощо), а також г) є важливою частиною європейського правового порядку, підтверджується тим, що локальний соціум у вигляді ТГ та в її структурно-функціональному розумінні як сукупності жителів, які функціонують на територіях адміністративно-територіальних одиниць або їх об'єднань в рамках однієї держави, являє собою колективний суб'єкт права, що знаходить свою належну, достатню, оптимальну та ефективну:

а) *ідеологічну* – з реалізації об'єктивних настанов функціонування територіальної людської спільноти, що може виникати, формуватися, існувати, функціонувати, розвиватися та самовідновлюватися за рахунок репродуктивної функції своїх первинних елементів – жителів, тільки в умовах спільного об'єднання й самоорганізації,

б) *ціннісну* – з наявності загальної аксіології, що базується на позитивах спільного існування й функціонування, які дають реальні можливості конкретній людині, її групам та асоціаціям оптимально реалізовувати життєвий цикл і соціальне буття,

в) *культурну* – виходячи із сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії на локальному рівні його існування у формі общини/громади, що сформувало відповідні важливі й актуальні форми життєдіяльності,

г) *організаційну* – зі здійснення відповідних і телеологічно обґрунтованих дій щодо існування такого суб'єкта,

г) *ресурсну* – виходячи з об'єктивної наявності існування різного роду ресурсів – людських, матеріальних, фінансових, природних копалин та об'єктів довкілля, інфраструктури тощо,

д) *функціональну* – урахуваючи можливість існування й функціонування такого суб'єкта як цілісної сис-

теми (макросистеми) й водночас як складника великої кількості підсистем, а також мезо- та мікросистем,

е) *управлінську* – виходячи з об'єктивної необхідності впорядкування й опанування комплексу питань і проблем, що виникають у процесі існування й функціонування такого суб'єкта,

є) *нормативну* – посиляючись на об'єктивовану необхідність стандартизації та впорядкування правил поведінки жителів-членів громади й формування правового статусу самої ТГ загалом,

ж) *технологічну* – розуміючи об'єктивовану необхідність дотримання відповідних правил, норм, принципів, стандартів технічної, екологічної, нормативної, ресурсної та іншої природи щодо супроводження й забезпечення належного і стабільного існування й функціонування цього суб'єкта, його складових частин (мезо- і мікрогромади) і первинних елементів,

з) *мережеву* – виходячи з того, що МСВ та ТГ, що її уособлює, є формою організації колективних зусиль, яка заснована на добровільній взаємодії її учасників (жителів-членів ТГ) на основі об'єднання їхніх інтересів, ресурсів, компетенцій і можливостей /формування ознаки інтерсуб'єктивності в межах МСВ/,

и) *компетентну суб'єктність* – урахуваючи об'єктивну необхідність наявності в самої ТГ створених нею самою локальних органів публічної влади (муніципальні ради, їх виконавчі органи тощо) відповідних повноважень у сферах існування й функціонування самого суб'єкта (ТГ), його складників (мезо- й мікрогромади) і первинних елементів – жителів-членів ТГ, насамперед у межах національного конституційного та муніципального законодавства, а також у рамках стабільної й передбачуваної управлінської парадигми, яка зазвичай реалізується в демократичній державі.

Більше того, виходячи саме з їх конотаційного та нарративного потенціалу, а також змістовності й телеологічних доміант існування та функціонування інституту місцевого самоврядування (далі – МСВ) та органів, що сформовано самою ТГ (представницькі органи ТГ) або за її участі й з її дозволу (виконавчі органи) (далі – ОМСВ), можна констатувати, що саме вони трансформуються в головних провідників супроводження й забезпечення реалізації загальнолюдських цінностей у межах ТГ та сприяють створенню, закріпленню в індивідуальній, груповій і колективній свідомості, а також затвердженню на ментальному рівні зразків загальнолюдської практики (габітусів), що відображають найбільш уживані форми життєдіяльності людини в умовах здійснення нею свого життєвого циклу на рівні її природного та екзистенційного існування – локального соціуму.

Такий висновок, що володіє стратегічним потенціалом та методологічно властивістю, детермінується тим, що саме ОМСВ [4] є:

А) найбільш наближеними до населення органами публічного управління та рівнем публічної влади, що

Б) відображає їх екзистенційно-повсякденні інтереси та який

В) відповідає за організацію локального існування й розвитку, структурування та визначення пріоритетів місцевого життя, надання системного комплексу муніципальних послуг, включаючи й комунальні послуги,

Г) а в широкотому розумінні за реалізацією прав людини в межах локального соціуму (створення саме ОМСВ локальної системи захисту прав людини на локальному рівні соціуму в межах ТГ [5, с. 97–101]),

І) на фоні глибоких самоврядних змін, що зумовлені об'єктивною необхідністю реалізації основних форм

життєдіяльності людини на рівні локального соціуму в сфері МСВ та в умовах повсякденності в межах ТГ в контексті вирішення індивідуальних, групових і колективних екзистенційних інтересів і які лежать в основі реформування й демократичної реновації суспільства і держави,

Д) у контексті стратегічного формування феноменології муніципалізму, який, безперечно, є важливим складником національного й глобального конституціоналізму.

Треба наголосити на тому, що наведені положення мають системний характер, бо об'єктивуються й підтверджуються екзистенційною парадигмою та глибинними алгоритмічними функціонально-статусними настановами існування локальної людської спільноти, бо:

А) саме на рівні МСВ (сфера соціального простору – *авт.*);

Б) у межах локальної людської спільноти – ТГ (сфера дії та умова існування системи міжсуб'єктного існування – *авт.*);

В) через комунікаційну взаємодію з іншими членами такої локальної спільноти (сфера міжособистісної комунікативної взаємодії – *авт.*);

Г) у процесі формування індивідуальної й колективної соціалізації в контексті реалізації повсякденних природних наративів і нормативів людської діяльності та її найбільш поширених форм, що набули стереотипного характеру (сфера праксеологічного існування й впливу на людину та її асоціації соціальних, у тому числі й правових, факторів – *авт.*);

Ґ) конкретна людина-житель відповідної території держави й водночас член відповідної територіальної громади (сфера екзистенційного існування людини як біологічного виду та соціальної істоти – *авт.*);

Д) в умовах повсякденності (основоположний та іманентний філософський стан існування людини та її спільнот – *авт.*);

Е) реалізує свій життєвий цикл (основна і стратегічно-визначальна телеологічна домінанта існування людини – *авт.*);

Є) через продукування екзистенційних потреб, запитів, інтересів у вигляді прообразу прав і свобод (сфера виникнення соціальних, пара- й метанормативно-правових атитюдів, а також формування індивідуальних, групових і колективних габітусів – *авт.*);

Ж) що виступають у вигляді прав і свобод людини (формування нормативного дискурсу й нормативних конструкцій, що засновані на формулі екзистенційно-функціональної властивості «екзистенційний інтерес – конкретне право людини» – *авт.*);

З) які визнає й легалізує державою, вона охороняє, захищає, гарантує в такому контексті й у контексті їх реалізації (основоположна рольова функція держави – у формуванні системи прав і свобод людини та громадянина у вигляді його правового статусу – *авт.*);

И) і в підсумку формалізуються й легалізуються патримоніальною державою у вигляді конституційних прав і свобод людини, що є пріоритетними перед правами держави (ст. 3 Конституції України) (надання самою патримоніальною державою обов'язкового характеру та пріоритету прав людини перед правами держави – *авт.*);

І) саме конституційні права і свободи людини становлять конституційно-правовий статус людини та громадянина в конкретній державі (фактор нормативно-правового оформлення реального стану прав людини в межах демократичної держави – *авт.*);

Й) саме завдяки цим конституційним правам і свободам людини на рівні МСВ формується масив муніципальних прав людини [5], який, з одного боку, фактично детермінує, продукує й копіює такі конституційні права і свободи людини та громадянина, з іншого боку, додатково й суттєво легітимує інститут локальної демократії, підкреслюючи його виключно важливу екзистенційну роль у стабільному існуванні та функціонуванні демократичної правової державності й створюючи реальні умови для реалізації таких прав і свобод в умовах повсякденної життєдіяльності людської спільноти через відповідні стандарти локального життя в межах локальної людської спільноти (ТГ) (фактор просторово-інструментального забезпечення прав і свобод людини через використання інституту муніципальних прав людини – *авт.*);

К) крім того, завдяки наведеним складним процесам і тенденціям гуманістичної спрямованості формуються, проявляються, розвиваються й реалізуються на рівні конкретної людини, її груп, асоціацій і спільнот феноменології муніципальної свідомості й муніципальної психології, що фундаментально ідеологічно та психологічно забезпечують існування локальної демократії, а звідси й існування, функціонування й реалізацію системного комплексу конституційних прав і свобод людини, що реалізуються на локальному рівні соціуму у вигляді індивідуальних, групових і колективних муніципальних прав людини (фактор свідомо-психологічного забезпечення прав і свобод людини через використання інституту муніципальних прав людини – *авт.*);

Л) указані процеси відображаються в колективній свідомості членів ТГ, причому не тільки на національному, а й на міжнародному регіональному й універсальному рівнях, трансформуючись у феноменологію глобального муніципалізму, що сприяє:

а) формуванню міжнародного муніципального права як самостійної галузі міжнародного європейського права, заснованого на договірній основі [6],

б) суттєвій трансформації феноменології «м'якого права» (soft law) у сфері муніципальної діяльності в чіткі договірні норми [7];

в) формуванню на рівні національного конституціоналізму автономного нормативно-галузевого блоку муніципальних правовідносин у контексті розуміння структурологічної організації конституціоналізму (історія, теорія та практика конституційного будівництва) [8] та

г) на рівні національного конституційного права – формуванню й виокремленню самостійної галузі національного права – права муніципального [9], на рівні європейського конституціоналізму – європейського муніципального права, а на рівні глобального конституціоналізму – міжнародного муніципального права [7, с. 8].

Отже, виходячи з наведеного вище, можемо констатувати, що існування інституту МСВ і функціонування ОМСВ в контексті виконання ними своїх компетенційних повноважень та основоположних функцій фактично створюють осередок життя в межах ТГ (своєрідний «осередок цивілізації») та прямо сприяють жителям-членам такої громади в розумінні, формуванні, реалізації та гарантійній реалізації їхнього життєвого циклу в процесі повсякденної життєдіяльності шляхом вирішення системної сукупності питань екзистенційної значущості, через формування й реалізацію на локальному рівні соціуму індивідуальних, групових і колективних прав і свобод людини. Звідси можна визначити, що існування саме МСВ та функціонування ОМСВ

сприяють формуванню, функціонуванню й удосконаленню локальної системи охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, завдяки чому формуються й рельєфно виокремлюються одні з найважливіших функцій МСВ – правозахисна та правоохоронна [10].

Звідси можна зазначити, що наведені настанови й тенденції фактично формують *предметно-об'єктну основу муніципального права*, що, по-перше, володіє не тільки національним, а й потужним міжнародно-правовим складником у тому числі й на регіональному – європейському – рівні, по-друге, формує один із найважливіших складових елементів формування міжнародного європейського муніципального права як галузі європейського права й, своєю чергою, підгалузі міжнародного муніципального права.

Міжнародно-правове супроводження й забезпечення МСВ в межах європейського правового простору базується на міжнародному договірному праві, у межах якого проходить інтенсивна нормопроектна й нормотворча діяльність міжнародних європейських міждержавних і міжурядових організацій інтеграційного характеру (ЄС, СС, ОБСЄ, НАТО тощо) і їх структурних або допоміжних інституцій, а також міжнародних неурядових організацій, що є важливими елементами загальноєвропейського громадянського суспільства, щодо розроблення проектів міжнародних угод і прийняття міжнародно-правових договорів профільної спрямованості, тобто міжнародних угод, предметом яких є легалізація, регламентація, регулювання муніципально-правових відносин у вигляді закріплення або їх принципівих заasad, або відповідних конкретних організаційних та організаційно-правових форм взаємодії ТГ, ОМСВ з іншими суб'єктами муніципального й конституційного права патримоніальної держави з міжнародними органами публічної влади (включаючи муніципальні або державні, а також їх асоціації), з іншими суб'єктами права зарубіжних країн, включаючи їх підприємницькі, банкові й інші комерційні та некомерційні структури. Причому наведені принципи або форми сформульовано у вигляді конкретних міжнародно-правових зобов'язань держав у сфері становлення й визнання, нормативної регламентації, розвитку й удосконалення інституту локальної демократії на своїй території, включаючи їх нормативно-правове супроводження, забезпечення, а також передбачаючи можливість здійснення міжнародного конвенційного контролю.

До таких міжнародно-правових договорів належить відносно широке коло договорів, що можна класифікувати так:

А) міжнародні угоди, що конституують та інституціоналізують сам інститут локальної демократії державою-учасником такої угоди, визначають принципові засади його організації та реалізації на її території (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р. і Додаткові протоколи до неї);

Б) міжнародні угоди, що фіксують і легалізують відповідні напрями діяльності ОМСВ в межах системи міжнародного європейського співробітництва (Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 1980 р. і Додаткові протоколи до неї);

В) міжнародні угоди, що скеровано на визначення правового статусу окремих категорій суб'єктів – жителів, що одночасно виступають і членами ТГ (Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні 1992 р.; Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті 2003 р.)

Г) міжнародні угоди, що скеровано на формалізацію міжнародних стандартів електоральної демократії та виборчого процесу (Кодекс належної практики у виборчих справах, ухвалений Венеційською Комісією 18–19 жовтня 2002 р. (англ. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report, CDLAD (2002) 023rev)] [11]; Кодекс належної практики щодо референдумів (англ. Code of Good Practice on Referendums, CDL-AD (2007) 008rev), ухвалений Радою з демократичних виборів 16 грудня 2006 р. та Венеційською Комісією 16–17 березня 2007 р. [12]; Кодекс належної практики щодо політичних партій (англ. Code of Good Practice in the field of Political Parties, CDL-AD (2009) 002), ухвалений Венеційською Комісією 12–13 грудня 2008 р. [13]; Кодекс кращих практик участі громадськості в процесі прийняття рішень (англ. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision Making Process, CONF/PLE(2009) CODE1), ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій РЄ на засіданні 1 жовтня 2009 р.) [14];

Г) міжнародні угоди, що скеровано на формалізацію провідної ролі і значення міст у втіленні МСВ (Європейська хартія урбанізму, робота над якою розпочалася в 1980 р., а завершилася в 1993 р. (розроблена й прийнята вона Постійною конференцією місцевих і регіональних влад РЄ); Європейська Декларація міських прав, прийнята на пленарній сесії Постійної конференції місцевих і регіональних влад РЄ (березень 1992 р.);

Д) міжнародні угоди, що скеровано на формалізацію становлення, легалізації та розвитку регіонального самоврядування (Європейська хартія регіонального самоврядування, що розроблена й прийнята в рамках РЄ (1999 р.) і відкрита для підписання державами-членами РЄ; Європейська хартія регіонального/просторового планування (англ. European regional/spatial planning Charter), також відома як Торремолінська хартія (англ. Torremolinos Charter) 1983 р.);

Е) міжнародні угоди, що скеровано на формалізацію просторових меж МСВ (Європейська конвенція про ландшафти, розроблена Конгресом місцевих і регіональних влад Європи, прийнята РЄ (жовтень, 2000 р.);

Є) міжнародні угоди, що скеровано на формування суб'єктності людини в державі та на рівні ТГ, а також формалізацію правозахисної функції МСВ (Європейська конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р. (з протоколами), прийнята РЄ та є його статутно-основоположним договором, на основі якого запроваджено Європейський суд з прав людини;

Ж) міжнародні угоди, що скеровано на формалізацію правового статусу міст, які оголосили себе правозахисниками або містами прав людини (Human Rights Cities): Європейська хартія для захисту прав людини в місті (травень, 2000 р.);

З) міжнародні угоди й документи, що формують нові напрями діяльності європейських органів місцевого самоврядування, зокрема на міському рівні, наприклад, Лейпцизька хартія сталих європейських міст 2007 р. (Leipzig Charter on Sustainable European Cities), Марсельська заява 2008 р. (Marseille Statement), Толедська декларація 2010 р. (Toledo Declaration), Познанські висновки 2011 р. (Poznan Conclusion), Звіт «Міста завтра 2011 р. (Cities of Tomorrow Report), Ризька декларація 2015 р. (Riga Declaration) [15], що прийняті на міжнародних зборах міністрів держав-членів ЄС, які є відповідальними за міський розвиток, з метою визначення, закріплення й первинної міжнародної легалізації нових і сучасних принципів і стратегії міського розвитку

з урахуванням їх просторової, бізнес-ділової й темпоральної характеристик;

И) документи т. зв. «м'якого права» (soft law), що в недалекій перспективі набудуть силу міжнародних договірних домовленостей: Робочий документ співробітників Комісії щодо результатів громадських консультацій стосовно ключових особливостей міської програми ЄС 2015 р. (Commission Staff Working Document on the results of the public consultation on the key features of an EU Urban AGENDA), результатом яких стало виникнення «Acquis URBAN» (Використання найкращих практик міст для Європейської політики згуртованості) [16], що зумовило появу загальноєвропейського «urbain acquis» [17]. Отже, «міський вимір» визнаний і включений суттєвим елементом у політику згуртованості, під якою останніми роками в ЄС зазвичай розуміють його регіональну політику [18];

Й) міжнародні угоди т. зв. локальної міжнародної нормотворчості, що укладають муніципалітети й інші ОМСВ різних держав: а) між собою або б) з іншими зарубіжними суб'єктами – підприємницькими, банківськими, благодійними, екологічними, релігійними структурами тощо, в) з міжнародними асоціаціями місцевих влад, а також прямо з г) міжнародними міжурядовими організаціями з питань місцевого розвитку, соціальної реабілітації територій, громад, що на них функціонують, і місцевого господарства (міжнародні угоди з порідненими містами, містами-партнерами, угоди про співробітництво з асоціаціями місцевих влад, угоди про співробітництво з міжнародними партнерами тощо).

Наведений комплекс міжнародних угод і документів ставить перед містами Європейського Союзу на сучасному етапі нагальні проблеми, які вони повинні вирішувати в повсякденному житті своїх жителів, а саме: 1) забезпечення населення роботою і підготовка кваліфікованих кадрів для місцевої економіки; 2) подолання міської бідності; 3) забезпечення населення житлом;

4) інтеграція в суспільство мігрантів і біженців; 5) стабільне використання ресурсів і природоохоронних рішень; 6) циркулярна економіка; 7) кліматична адаптація; 8) енергоефективність; 9) міська мобільність; 10) якість повітря; 11) цифровізація; 12) інноваційні проекти; 13) відповідальні та прозорі закупівлі [19, с. 5–6].

Отже, ми бачимо, що наведені міжнародні угоди, документи soft law, що прийнято фахівцями та керівниками в сфері муніципального розвитку, скеровані на посилення економічної й матеріально-фінансової бази МСВ, якісне формування компетенційної бази ОМСВ через процеси децентралізації компетенційних повноважень органів публічної влади, посилення оптимізації ТГ через об'єднання останніх, зростання їх реальних можливостей на варіабельність локального розвитку особливо в контексті підвищення рівня життя жителів-членів ТГ, їх можливостей задовольняти свої повсякденні потреби та вирішувати екзистенційні питання стратегічного характеру через зростання самостійності ОМСВ та підвищення їх відповідальності у вирішенні питань місцевого значення.

Висновки. Резюмуючи викладене вище, можемо стверджувати, що в межах європейського права фактично формується нова галузь – європейське муніципальне право, яке, по-перше, володіє досить чітким предметом (об'єктом) міжнародно-правового регулювання, а також має відповідний метод такого регулювання. Причому останній можна охарактеризувати як комбінований: з одного боку, це імперативний метод, що базується на міжнародному договірному праві й обов'язковому виконанні державами-учасниками міжнародних багатосторонніх угод своїх міжнародно-правових зобов'язань за міжнародним договором, що ними підписаний; з іншого – особливо стосовно документів soft law – диспозитивний метод, що дає широкі можливості для формування державами своїх обов'язків на початковому етапі міжнародних домовленостей і міжнародного договірно-нормопроекування та нормотворчості.

Список використаних джерел

1. Лендшел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи : монографія. Ужгород : Мистецька Лінія, 2011. 687 с.
2. Баймуратов М.О. Організаційно-правове забезпечення місцевими Радами народних депутатів співробітництва поріднених міст : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право / Одеський ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 1993. 21 с.
3. Баймуратов М.О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України : монографія (репринтне видання дисертаційного дослідження). Дніпро : Інновація, 2021. 314 с.
4. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Компетенційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини в період миру і воєнного стану в Україні: актуальні питання регламентації та регулювання. URL: <https://constitutionalist.com.ua/bajmuratov-m-o-kofman-b-ia-kompetentsijni-povnovazhennia-orhaniv-mistsevoho-samovriaduvannia-v-sferi-zakhystu-prav-liudyny-v-period-myru-i-voiennoho-stanu-v-ukraini-aktualni-pytannia-rehlamentatsii/>.
5. Баймуратов М.О. Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення. *Юридична освіта і правова держава* : збірник наук. праць. Одеса, 1997. С. 96–101.
6. Баймуратов М., Кофман Б. Муніципальні права людини як нова константа національного муніципального та конституційного права. *Право України*. 2020. № 10. С. 63–80.
7. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання про формування галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2021. № 2 (3). С. 7–31.
8. Chinkin С.М. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1989. Vol. 38. № 4. P. 856–858.
9. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: теорія і практика : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / наук. консультант М.П. Орзіх ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2010. 42 с.
10. Батанов О.В. Феноменологія сучасного муніципального права. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2& I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1& Image_file_name=PDF/Unzap_2012_1_24.pdf.
11. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report, CDLAD(2002)023rev. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD\(2002\)023rev2-cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD(2002)023rev2-cor-e).

12. Code of Good Practice on Referendums, CDL-AD (2007) 008rev. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282007%29008-e>.
13. Code of Good Practice in the field of Political Parties, CDL-AD (2009) 002. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)002-e).
14. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision Making Process, CONF/PLE(2009) CODE. URL: <https://www.coe.int/en/web/ingo/civil-participation>.
15. Leipzig Charter on Sustainable European Cities and other urban development documents. URL: <https://city2030.org.ua/en/document/leipzig-charter-sustainable-europeancities-text>.
16. The Acquis URBAN'. Using Cities' Best Practises for European Cohesion Policy. Common Declaration of URBAN cities and players at the European Conference "URBAN Future" on June 8th and 9th, 2005 in Saarbrücken (Germany). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/newsroom/docum.
17. Acquis ЄС (у скороч. виді *acquis*) – це накопичене законодавство, правові акти та судові рішення, які становлять сукупність законодавства Європейського Союзу, яке виникло з 1993 року. Цей термін французький: *acquis* означає «те, що було придбано або отримано», а *communautaire* означає «спільнота». URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire.
18. European Parliamentary Research Service Blog. The EU Urban Agenda. URL: <https://epthinktank.eu/>.
19. Бочарова Н.В. Міський порядок денний (*eu urban agenda*) як складова політики згуртованості Євросоюзу. URL: 260-Chapter Manuscript-15047-1-10-20221109.pdf.

References

1. Lend'yel, M.O. (2011). *Mestnaya demokratiya v stranakh Tsentral'noy i Vostochnoy Yevropy (Local democracy in the countries of Central and Eastern Europe)*. Uzhgorod: «Khudozhestvennaya Liniya» [in Ukrainian].
2. Baymuratov M.O. (1993). *Organizatsionno-pravovoye obespecheniye mestnymi Sovetami narodnykh deputatov sotrudnichestva rodstvennykh gorodov* [Tekst]: avtoref. dis. kand. Yurid. nauk; Spetsial'nost': 12.00.02 – konstitutsionnoye pravo; Odesskiy un-t im. I.I. Mechnikova. Odessa [in Ukrainian].
3. Baymuratov M.O. (2021). *Mezhdunarodnoye sotrudnichestvo organov mestnogo samoupravleniya: monografiya* (reprint-noye izdaniye dissertatsionnogo issledovaniya). Dnepr : Innovatsiya [in Ukrainian].
4. Baymuratov M.O. & Kofman B.Ya. (2022). *Kompetentsionnyye polnomochiya organov mestnogo samoupravleniya v sfere zashchity prav cheloveka v period mira i voyennogo polozheniya v Ukraine: aktual'nyye voprosy reglamentatsii i regulirovaniya*. URL: <https://constitutionalist.com.ua/bajmuratov-m-o-kofman-b-ia-kompetentsijni-povnovazhennia-orhaniv-mistsevoho-samovriaduvannia-v-sferi-zakhystu-prav-liudyny-v-period-myru-i-voiennoho-stanu-v-ukraini-aktualni-pytannia-rehlementatsii/> [in Ukrainian].
5. Baymuratov M.O. (1997). Lokal'naya sistema zashchity prav cheloveka v Ukraine: sushechnost' i stanovleniye. *Yuridicheskoye obrazovaniye i pravovoye gosudarstvo*: sb. nauch. stir. Odessa (S. 96–101) [in Ukrainian].
6. Baymuratov M. & Kofman B. (2020). Munitsipal'nyye prava cheloveka kak novaya konstanta natsional'nogo munitsipal'nogo i konstitutsionnogo prava. *Pravo Ukrainy*. (№ 10. S. 63–80) [in Ukrainian].
7. Baymuratov M.O. & Kofman B.Ya. (2021). Mezhdunarodnoye gorodskoye pravo kak vet' internatsional'nogo obshchestvennogo prava: k voprosu o formirovaniy otrasli. *Vestnik Universiteta imeni Al'freda Nobelya*. Seriya «Pravo». (№ 2 (3). S. 7–31) [in Ukrainian].
8. Chinkin C.M. (1989). The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *The International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 38. № 4. P. 856–858.
9. Krusyan A.R. (2010). *Sovremennyy ukrainskiy konstitutsionalizm: teoriya i praktika*: avtoref. dis. d-ra yurid. nauk; Spetsial'nost': 12.00.02 – konstitutsionnoye pravo; munitsipal'noye pravo; nauch. konsul'tant M.P. Orzikh; Nats. un-t «Odesskaya yuridicheskaya akademiya». Odessa [in Ukrainian].
10. Batanov O.V. (2012). *Fenomenologiya sovremennogo gorodskogo prava ((Phenomenology of modern municipal law)*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=22.
11. *Code of Good Practice in Electoral Matters*: Guidelines and Explanatory Report, CDLAD(2002)023rev. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD\(2002\)023rev2-cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDLAD(2002)023rev2-cor-e).
12. *Code of Good Practice on Referendums*, CDL-AD (2007) 008rev. URL: <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282007%29008-e>.
13. *Code of Good Practice in the field of Political Parties*, CDL-AD (2009) 002. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)002-e).
14. *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision Making Process*, CONF/PLE (2009). CODE. URL: <https://www.coe.int/en/web/ingo/civil-participation>.
15. *Leipzig Charter on Sustainable European Cities and other urban development documents*. URL: <https://city2030.org.ua/en/document/leipzig-charter-sustainable-europeancities-text>.
16. *The Acquis URBAN'. Using Cities' Best Practises for European Cohesion Policy*. Common Declaration of URBAN cities and players at the European Conference "URBAN Future" on June 8th and 9th, 2005 in Saarbrücken (Germany). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/newsroom/docum.
17. Acquis YES (v *sokrashch. vide acquis*) – eto nakoplennoye zakonodatel'stvo, pravovyye akty i sudebnyye resheniya, sostavlyayushchiye sovokupnost' zakonodatel'stva Yevropeyskogo Soyuz, vznikshhego s 1993 goda. Etot termin frantsuzskiy: *acquis* oznachayet «to, chto bylo priobreteno ili polucheno», a *communautaire* oznachayet «soobshchestvo». URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Acquis_communautaire.
18. *The EU Urban Agenda*. URL: <https://epthinktank.eu/>.
19. Bocharova N.V. (2022). *Gorodskaya povestka dnya (eu urban agenda) kak sostavlyayushchaya politiki splochnosti Yevrosoyuz (The urban agenda as a component of the cohesion policy of the European Union)*. URL: 260-Chapter Manuscript-15047-1-10-20221109.pdf.

Baimuratov Mykhailo,

Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the department of political sciences and law, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences
(Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4131-1070>

Kofman Boris,

Doctor of Legal Sciences, Senior researcher,
Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Department of Law
(Alfred Nobel University, Dnipro)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8121-5190>

**EUROPEAN MUNICIPAL LAW: TO THE IDENTIFICATION
OF PARAMETERAL AND NOMENOLOGICAL PRINCIPLES**

The article examines the parametric and nomenological foundations of the formation and development of European municipal law as an organic component of European law. It is proved that the institution of local self-government corresponds to all aspects of European law as an element of the personification of the common European heritage, which even in the modern world plays a fundamental role and has constitutive importance in the formation, existence, functioning and improvement of democratic legal statehood and institutional and administrative manifestation in strengthening and deepening integration interaction of member states of the European community (EU, CE, OSCE, NATO, etc.), and therefore acts as an important part of the European legal order and, even more, objectifies, determines and intensifies the processes of institutionalization of European municipal law.

The conducted systematic analysis of the guidelines and trends of the role and significance of local self-government within the framework of a united Europe makes it possible to state that they actually form the subject-object basis of municipal law, which, firstly, has not only a national but also a powerful international – a legal component, including at the regional – European level, and, secondly, forms one of the most important components of the formation of international European municipal law as a branch of European law and, in turn, a sub-branch of international municipal law.

It is asserted that the international legal support and provision of local self-government within the European legal space is based on international treaty law, within which the intensive norm-projecting and rule-making activities of international European intergovernmental and intergovernmental organizations of an integration nature (EU, CE, OSCE, NATO, etc.) take place and their structural or auxiliary institutions, as well as international non-governmental organizations that act as important elements of pan-European civil society – in relation to the development of projects of international agreements and the adoption of international legal treaties of a specific focus, i.e. international agreements, the subject of which is the legalization, regulation, regulation of municipal legal relations in the form of or consolidation of their fundamental principles, or relevant specific organizational and organizational-legal forms of interaction of the territorial community, local self-government bodies with other subjects of municipal and constitutional law of the patrimonial state with international public authorities (including municipal or state, as well as their associations), and with other legal subjects of foreign countries, including their business, banking and other commercial and non-commercial structures. Moreover, the stated principles or forms are formulated in the form of specific international legal obligations of states in the field of establishment and recognition, normative regulation, development and improvement of the institution of local democracy on their territory, including their normative and legal support, provision, as well as providing for the possibility of implementation international convention control. In this regard, a relatively wide range of agreements, which can be attributed to international municipal legal agreements that are part of European law, have been classified and analyzed.

Key words: territorial community; local self-government; municipalities; international European contract law; European municipal law.

Надіслано до редколегії 20.05.2023